

**CLIPPED WORDS, ABBREVIATIONS AND
THEIR STRUCTURAL FEATURES**

Kısaltmalar, Kırpma Sözcükler ve Yapı Özellikleri¹

Murat ÖZŞAHİN²

Abstract

Abbreviations are frequently used in particular areas (sport, science, art, technique etc.). Abbreviations which occur as a conclusion of developing world and changing and developing language, occur in different ways in modern languages, produced information/concepts. As a result of fast production and symbolization, they will be lexica of a language by taking a fixed form. Abbreviations which can not find enough place in vocabulary except for glossary of terms and abbreviations indexes, start to take part in vocabularies of some modern languages as lexical entry. Depends on vitality feature of language, developments are taking place in vocabulary theory and dictionaries need to be updated. In English terminology, there are two different corresponds of Kısaltma "acronym" and "abbreviation". In Turkish linguistics terminology, abbreviation is accepted in generally and acronym is evaluated as a subheading of this term. All of the elements belongs to these two terms, find place in abbreviation index of spelling dictionary but not in terms of lexicography. But some words have become a common word element of the language by not belonging in any fields. For example, 'AVM -shopping center, EYP- hand made explosive, TOMA- a vehicle which steps in social situations' such as these concepts take place in daily language with the affect of press and signboard. Although these kinds of words are both in written language and spoken language, some of these words were trapped in spelling dictionary and could only find a place in the dictionary. Whereas these words having a specific knowledge load and taking place except in organizations and institutions names are understood that they are gaining a special phonetic symbolization by moving away from the phrases that form the roots. Therefore particularly abbreviates in these kinds of examples and also clipped words consist of being clipped of different phrases, finding no places in dictionary are discussed in this study. In the course of times abbreviation forms obtained from only capital letters of phrases are come out in different forms nowadays. We understood from that today's abbreviations and clipped words are constructionally varied. Hence, from this point, constructional analysis were set up for the examples which are obtained from both Turkish and vocabulary of some world languages like English, Russian and construction methods are pointed out in the words in question.

Keywords: Abbreviations, clipped word, vocabulary, dictionary, lexicology, Turkish.

Özet

Kısaltma sözcükler, özellikle belirli sahalarda (spor, bilim, sanat, teknik vb.) sıklıkla kullanılmaktadır. Gelişen dünyanın ve gelişip değişen dilin bir sonucu olarak ortaya çıkan kısaltma sözcükler, bilgi/kavram üreten çağdaş dillerde çok çeşitli yollarla oluşmaktadır. Hızlı üretim ve sembolleşmenin neticesinde kalıplaşarak dilin söz unsuru hâline gelirler. Terim sözlükleri ve kısaltma dizinleri hariç olmak üzere söz varlığında pek yer verilmeyen kısaltmalar, günümüzde kimi dillerin sözlüklerinde madde başı olarak yer edinmeye başlamıştır. Dilin canlılık özelliğine bağlı olarak sözlük teorisinde de gelişmeler yaşanmakta ve sözlükler güncellenmeye ihtiyaç duymaktadır. İngilizce terminolojide kısaltma için 'acronym' ve 'abbreviation' olmak üzere iki ayrı karşılık bulunmaktadır. Türk dil bilimi terminolojisinde ise 'kısaltma' (abbreviation) bilgisi genel olarak kabul edilmiş olup 'kırpma söz' (acronym) bilgisi bu terimin alt başlığı olarak

¹ Bu makale, 22-27 Mayıs 2017 tarihlerinde Türk Dil Kurumu tarafından Ankara'da düzenlenen VIII. Uluslararası Türk Dili Kurultayı kapsamında sözlü olarak sunulmuş ve özeti yayımlanmış bildiri temelinde gözden geçirilip genişletilmiştir.

² Yrd. Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, mozsahin35@hotmail.com

değerlendirilmektedir. Her iki kavrama ait unsurlar, genelde sözlük bilgisi açısından ele alınmayarak yazım kılavuzlarında kısaltmalar dizini içerisinde yer almıştır. Ancak kimi sözcükler zaman içerisinde yalnızca belirli bir sahaya ait olmaktan çıkarak genel dilin sözcük unsuru hâline gelmiştir. Örneğin; 'AVM < Alışveriş Merkezi', 'EYP < El Yapımı Patlayıcı', TOMA < Toplumsal Olaylara Müdahale Aracı' gibi kimi kavramlar, basın ve tabela dilinin tesiriyle günlük dilde de kullanılmaktadır. Hem yazı dilinde hem de konuşma dilinde olmasına karşın; bu sözcüklerin bir kısmı yalnızca yazım kılavuzlarında sıkışık kalmış ve sözlüklerde yer edinmemiştir. Halbuki kurum, kuruluş adlarının dışında yer alan ve belirli bir bilgi yüküne sahip olan bu sözcüklerin, kaynaklarını teşkil eden sözcük gruplarından uzaklaşarak özgün bir fonetik sembolizasyon kazandıkları anlaşılmaktadır. Bu yönden bu tür örneklerdeki kısaltmaların ve çeşitli sözcük gruplarının kırpılmasıyla oluşan kırpma sözcüklerin sözlüklerde yer bulmayışı bu çalışmada tartışılmıştır. Zaman içerisinde sözcük gruplarının sadece baş harflerinden elde edilen kısaltma şekilleri, günümüzde farklı biçimlerde meydana getirilmektedir; bundan da bugünkü kısaltma ve kırpma sözcüklerin yapısal açıdan çeşitlendiği anlaşılmaktadır. Nitekim bu yönden de hem Türkiye Türkçesinden hem de Rusça ve İngilizce gibi kimi dünya dillerinin sözcük varlıklarından elde edilen misaller için yapısal bir analiz hazırlanmış olup sözcük konusu yazım yollarına işaret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kısaltmalar, kırpma sözcük, sözcük varlığı, sözlük, sözlük bilim, Türkçe.

Giriş

Kısaltmalar konusu, çağdaş yazı dillerinin önemli bir alanını oluşturur. Yazı dili gelişiminin bir göstergesi de sayılabilecek olan bu alanın müstakil bir alan olarak değerlendirilmesi genel olarak dikkatten kaçmıştır. Bunu sağlayan en önemli husus ise kısaltma ifadelerin dil tarihi içerisinde çok eski örneklerinin ve kullanımlarının bulunmayışıdır. Bu durum elbette tarihi dönemlerin ihtiyacına bağlı olmakla birlikte yazı dili kullanımının sınırlı bir zümrenin dışına taşınması ile doğrudan ilgilidir. 20. yüzyıldan itibaren ise okur yazarlığın artışına bağlı olarak gelişen toplumların dil kullanımında çeşitli tasarruflar kullanma ihtiyacı doğar ve bu süreç gittikçe ivmelenerek günümüz toplumlarının yazı ve konuşma dillerinin bir parçası hâline gelir. Belki önceleri somut olarak tabela, afiş ve ilan yazılarında alan darlığı sebebiyle günlük dilin içerisine girmeye başlayan kısaltmalar, teknik ve hatta ekonomik gelişmelerin seyrine bağlı olarak konuşma ve yazı dillerine daha fazla nüfuz eder.

Bugün sanal ortamda karşımıza çeşitli alanlarda kullanılan jargonlara ait kısaltma dizinleri çıkmaktadır. Hatta yer yer kısaltmaların yerini 'emoji'ler almaktadır.

Sözlük bilim alanında bu konu üzerine son dönemde ülkemizde ve ülkemiz dışında çeşitli çalışmaların ve değerlendirmelerin yapıldığını görüyoruz³. Bu konudaki değerlendirmelerin genelde kısaltma kurallarını belirlemeye yönelik çalışmalar olduğunu da belirtelim. Bunlar içerisinde kısaltma sözcüklerin kuralları ve yazımlarına dair açıklamalı bilgi veren Gemalmaz'ın yazısının dikkate değer olduğunu da söylememiz gerekiyor.

Kısaltma sözcüklerin Türk dili içerisinde kurum ve kuruluş adlarının yanı sıra bilimsel eserlerde kullanılan çeşitli bilim alanlarına ait terimlere yönelik olarak kullanıldığını görürüz. Bu konuda Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanmış olan yazım kılavuzu içerisinde kurum ve kuruluş adlarının yanında çeşitli unvanlar ile daha başka görevde sözcüklerin kısaltmalarının verildiği bir kısaltmalar dizini yer almaktadır. Fakat son dönemde hem yazı dilinde hem de konuşma dilinde kısaltmaların çeşitlerinin daha da arttığı ve bu tür kısaltmaların yazım kılavuzundaki kısaltmalardan farklı özellikte olduğu görülmektedir. Nitekim biz de bu bildiride kısaltma sözcüklerin bu yeni biçimleri ile Türkçenin kısaltma sözcüklerdeki çeşitliliğini göstermeyi amaçladık. Bilim alanlarının kısaltmalarına dair eleştirilerin ya da yeni önerilerin bu bildirinin kapsamı dışında

³ Kısaltmalar konusunda kaleme alınan "A. Atabay vd., *Türkçede Kısaltmalar Sorunu* (1980); H. Zülfiyar, *Doğru Yazılım Doğru Konuşalım* (2003); H. Zülfiyar, *Doğru Yazılım Doğru Konuşalım* (2004); M. Kalfa, *Dilimizde Kısaltmalar Sorunu* (2005), E. Gemalmaz, *Kısaltmalar* (1979).", B. N. Şimşir, *Türkçe Kısaltmalar Sözlüğü* (2005).

olduğunu da belirtmekte fayda görüyoruz. Elde edilen örnekleri incelemeye başlamadan önce ise kısaltmalarla ilgili olarak Z. Korkmaz ve G. Karaağaç tarafından hazırlanan gramer terimleri sözlüklerinde yer alan kısaltma maddesindeki tanımları da zikretmek istiyoruz.⁴

Z. Korkmaz, eserinde kısaltma maddesini ‘sık kullanılan kelimelerin, şahıs yer ve kuruluş adlarının, yer kazanmak, kolaylık sağlamak gibi pratik amaçlarla yazıda kısaltılmış biçimi’ şeklinde açıklayarak kısaltmalara dair örnekler verir (Korkmaz 2007: 147).

G. Karaağaç ise, ‘günlük konuşmalarda ve bilhassa da yazışmalarda sık sık kullandığımız kısaltmaların sözlükle doğrudan bir ilişkisi yoktur; fakat çok değişik biçimlerde yapılan bu kısaltmalar, zaman zaman sözlüklere yeni sözcük kazandırır.’

Konuşma ve yazışmalarda sık kullanılan sözcüklerin veya özel adların değişik ve anlaşılır biçimde kısaltılarak kullanılmasıdır’ der ve kısaltmaların iki yolla gerçekleştiğini ifade eder: 1. Kısaltma söz (acronym) 2. Kırpma söz (clipped word, curtailed word) (Karaağaç 2013: 534).

Karaağaç’ın da ifade ettiği gibi kısaltmalar, zaman zaman sözlüklere yeni sözcük kazandırabilirler. Bu ifadenin ışığında Türkçe sözlüklerde henüz yer edinmemiş olan ve artık hem konuşma hem de yazılı dilde yer edinen bazı kelimeler, sözlük maddesi hâline gelmiştir. Bu durum İngilizce ve Rusça örneğinde de ele alınmıştır ve pek çok kısaltma yapısının söz konusu bu dillerde sözlük unsuru hâline geldiği görülmektedir. Kısaca bunlara göz atmakta da yarar olduğu düşüncesindeyiz.

İngilizcede Kısaltmalar ve Kırpma Sözcükler

En erken İngilizce kısaltma dizinleri ve sözlüklerine dair örneklere 15. yüzyılda rastlanmaktadır. “*Modus Legendi Abbreviaturas* (1475) başlıklı eserde 277 kadar kısaltma söz listelenmiştir. Daha sonra Walther’in *Lexicon Diplomaticum* (1745) ve Feutry’nin *Manuel tironien* (1775) gibi eserlerin ortaya çıktığı görülür. Bu eserlerde kısaltmaların yanı sıra kırpma sözcüklerin de ortaya çıkışına dair örnekler tespit edilmektedir. Özellikle 19. yüzyılda kısaltma sözlüklerine dair ciddi bir artış yaşanmıştır” (Cannon 1989: 100). II. Dünya Savaşı yıllarında kısaltmalarda ve kırpma sözcüklerde bir patlama görülür. Bu artış, sistematik anlamda ilk seslerin kullanılmasıyla elde edilen kısaltmaların artışıdır. “1984 yılında yayımlanan *Acronyms, Initialisms & Abbreviations Dictionary* adlı eser ise 400.000’den fazla kısaltma, sembol ve kırpma sözcüğü içermektedir. 1934 yılında yayımlanan Webster sözlüğünün ikinci baskısında 5000 kadar kısaltmanın varlığından söz edilmektedir” (Cannon 1989: 101).

Görünen o ki bu kadar kısa süre içerisinde kısaltma ve kırpma sözcüklerin türeyişi; sanayi, teknik, askerî ve ekonomik ilişkilerle doğrudan bağlantılıdır. Hatta kimi kısaltmalar zaman içerisinde doğduğu anlam dairesinden çıkarak başka bir anlam dairesine taşınabilir. Bugün Türkçede de kullandığımız ANZAC (**A**ustralian and **N**ew **Z**eland **A**rmy **C**orps) sözcüğü askerî terminolojiye dair bir kısaltma söz olarak ortaya çıkmıştır. Fakat zaman içerisinde bir topluluk adı hâline gelerek askerî terminolojinin dışına taşmıştır. Bunun dışında günümüzde söz gruplarının kısaltılmasının yanı sıra daha fazla ilgi uyandıran bir başka yol ise kırpma sözcüktür. Söz gruplarının ilk seslerinin ardışık olarak alınmasıyla oluşturulan kelimeler, kısaltma grubu içerisinde en çok başvurulan yoldur. Fakat son yüzyıl içerisinde bu yolun dışında başka yöntemlerin de kısaltma oluşturmada kullanıldığı görülmektedir.

⁴ Bunlar dışında Aksoy, Özön ve Püsküllüoğlu’nun da kısaltmalarla ilgili tanımları bulunmaktadır. Ancak, bu tanımların birbirinden çok farklı olmadığı görülmektedir.

Birden fazla heceye sahip bir sözün sadece ilk hecesini kullanmak kaydıyla kırılması neticesinde kısaltma sözler elde edilmektedir:

facsimile > fax	fanatic > fan
gasoline > gas	laboratory > lab
mathematics > math	gymnasium > gym
veterinarian > vet	

Bazı sözlerin ilk hecesi başka bir söz veya ön ekle karışabilir böyle bir durumda ise ilk iki hece veya yalnızca diğer heceler tercih edilir:

examination > exam	influenza > flu	alligator
> gator		

Birden fazla sözün kırılıp birbirine eklemesiyle elde edilen yeni sözler ise son dönemde daha da belirgin hâle gelmiştir:

stagflation < **stagnation** “durgunluk” + **inflation** “enflasyon”
 motel < **motor** + **hotel**
 brunch < **breakfast** + **lunch**
 smog “dumanlı sis” < **smoke** + **fog**
 radar < **radio detection and ranging**
 cogas < **coal** + **oil** + **gas**

Ayrıca bugün bir spor dalı olarak bildiğimiz salon futbolunun kısaltması olan *futsal* “salon futbolu” sözü de kırılma sözler içerisindedir. Ancak bu sözün kaynağının İngilizce olmadığı Brezilya Portekizcesi kaynaklı *futebol do salão*, İspanyolca kaynaklı *fútbol sala* veya Fransızca kaynaklı *fútbol de salon* söz grubundan kısaltılarak elde edildiği belirtilmektedir (Oxforddictionaries: 12.08.2016).

Son dönemde Genel Ağ’daki sohbet diline bağlı olarak meydana gelen akrostiş kısaltmalar, yazı dilinde yer aldıkları gerekçesiyle İngilizce sözlüklere madde başı olarak dâhil edilmektedir: *OMG* < **Oh My God**, *LOL* < **Laughing Out Loud** (Oxforddictionaries: 14.08.2016).

Rusçada Kısaltmalar ve Kırılma Sözler:⁵

Rusça kısaltma sözlerdeki artış, Bolşevik Devrimi ile birlikte iyice hissedilmektedir. Devrimin ardından oluşan yeni devlet düzeni, yeni kurum ve organların tahsisini gerektirmiştir. Bu gereksinim neticesinde meydana getirilen kurum ve organların isimleri başta olmak üzere devletin pek çok alanı için kısaltmalar, hem o kurumları hem de yeni kavramları adlandırmada kullanılmıştır.

partkom < **parti**ya **komitet** “parti komitesi”
 gensek < **generalnıy sekretar** “genel sekreter”
 partgruporg < **organizator partiynoy gruppı**

⁵ Rusça malzemenin temini konusunda Okt. Emine Öztürk’e, malzemenin tercümesi konusunda ise Prof. Dr. Farit Hakimcanov’a teşekkür ederim.

Kısaltma oluşturmada genel olarak kullanılan bu yapı, çağdaş Türk lehçeleri üzerinde de etkili olmuştur. Kimi Türk lehçelerinin söz varlıklarında alıntı kelimeler yoluyla geçen örneklerin dışında dil içi öğelerin kullanımıyla ve aynı yolla türetilen veya Rusçadan “kalka” olarak geçen başka misaller de görülmektedir. Tatar Türkçesindeki;

kümluc < **küme** **huc**alık “çiftlik örgütü”

dramtügerek < **dramatik** **tügerek** “amatör tiyatro topluluğu” gibi.

Rusçada kısaltmalar, genel olarak isim yapımı ve sözcükleri sıkıştırma fonksiyonlarıyla değil; aynı zamanda duygusal bir anlam verme fonksiyonunda da kullanılabilir (Staheeva 2008: 3). Buna ilaveten dil oyunu yapmak üzere de kısaltmaların kullanıldığı görülmektedir:

ŞARM < **Şov AR**manskiy **Mu**çin “Ermeni Erkelerin Gösterisi” kısaltmasının yanı sıra aynı zamanda Rusça söz varlığında *şarm* “güzel kıyafet; güzel biçim” şeklinde müstakil bir kelime de bulunmaktadır. Böylelikle her iki kelime arasında bir dil oyunu yapılmıştır (Staheeva 2008: 11).

SLON < **Soyuz Ly**udey za **O**brázovanie i **N**auku “Bilim ve Düşünce Adamları Derneği” kısaltması içinde aynı dil oyununun kurgulandığını görmekteyiz. Yine *slon* kelimesi de “fil” anlamıyla Rusça sözlükte müstakil bir madde başı olarak yer almaktadır.

Kimi kısaltmalar argo anlamlar kazanabilirler. Hatta kimi zaman birden fazla argo anlam bir kısaltma üzerine yüklenebilmektedir:

BMW < **Bez**Mernie **V**ozmojnosti “Sınırsız imkanlar”

< **Bandist**kaya **Ma**şına **V**orov “Araba hırsız haydutlar”

< **Bu**dış **M**olodım **V**segda “Her zaman genç olacaksın” (Staheeva 2008: 14).

Staheeva çalışmasında bu oyun türlerini iktisadi-sosyal meseleler, kültürle ilgili meseleler, ahlak ve moral konulu olanlar ile yenilik ve orijinallik grupları altında sınıflandırmıştır.

Alıntı kısaltmalar hariç olmak üzere, kısaltmalardaki dil oyunlarının temelinde ve kısaltmaların meydana getirilmesinde toplumun kültürel seviyesi oldukça etkilidir (Svetliçnaya 2008: 121).

Bunun yanı sıra bazen mesaj vermek maksadıyla da dillerdeki çeşitli kısaltma gruplarına başvurulduğuna dair örnekler vardır.

Rossiya Grozit **SNe**Gopad “Rusya’ya kar yağışı tehlike getiriyor” cümlesinde *snegopad* “kar getiriyor” demektir. Kalın olarak belirtilen sesler SNG < Soyuz Nezavisıynih Gosudarstvut “Bağımsız Devletler Topluluğu” anlamını taşıyan bir kısaltmadır. Verilmek istenen mesaj ise ‘Rusya’ya BDT ülkelerinden tehdit veya tehlike yöneldiği’ yönündedir. Sözün içerisindeki bu seslerden yararlanarak çift anlam verilmeye çalışılmıştır.

Özellikle Sovyet döneminde Rusça özel adların dahi kırpma sözcükler veya akrostiş kısaltmalar şeklinde oluştuğuna dair örneklerin bulunduğunu belirtmeliyiz:

Marlen < **M**arks + **L**enin

Türkçede Kısaltmalar ve Kırpma Sözcükler

Türkçe’deki kısaltma biçimlerine ait ilk örnekleri 19. yüzyıldan başlayarak görebiliyoruz. Ancak bunlar genel anlamıyla sözlükler içerisinde söz türlerini ve kaynaklarını gösteren kısaltma örnekleridir. Her ne kadar Divânü Lügati’t-Türk’te kısaltma biçimlerinin

kullanımından bahsediliyor olsa da bu daha çok Arapça imla kaynaklı hareke kullanımıyla ilgilidir (bk. Ekiyor 2008: 1488).

Türkçede ilk seslerin kısaltılması yoluyla oluşturulan kısaltmalara dair kurum ve kuruluş adları başta olmak üzere pek çok örnek bulabiliriz. Son dönemde ise çeşitli değişim ve gelişimlere bağlı olarak yeni bilgilerin de bu yolla kısaltıldığını anlıyoruz:

- AVM < **A**lı**ş****V**eri**ş** **M**erkezi
TOMA < **T**oplumsal **O**laylara **M**üdahale **A**racı
İHA < **İ**nsansız **H**ava **A**racı
SİHA < **S**ıhahlı **İ**nsansız **H**ava **A**racı
HGS < **H**ızlı **G**eçiş **S**istemi
OGS < **O**tomatik **G**eçiş **S**istemi
KGS < **K**arlı **G**eçiş **S**istemi
EYP < **E**l **Y**apımı **P**atlayıcı
HES < **H**idro **E**lektrik **S**antrali

Zaman içerisinde ise bunun çeşitlendiğini ve artık pek çok sahada bu kısaltma yolu ile beraber başka yolların da kullanılmaya başlandığını görüyoruz:

- kanka < **KAN** **K**ardeş
mobese < **MOB**il **E**lektronik **S**istem **E**ntegrasyonu
OHAL < **O**lağanüstü **HÂL**
TÖMER < **T**ürkçe **Ö**ğretim **MER**kezi
belgeç < **BEL**ge **GEÇ**er
sokö⁶ < **SO**kak **KÖ**peği
kalyak < **KAL**orifer **YAK**ıtı

Yukarıdaki örnekler, kırpma söz niteliğindeki kısaltmalar sınıfında yer almaktadır. Örneklerde söz grubunu oluşturan her bir ögenin ilk sesi tercih edilirken yalnızca bir ögenin üzerindeki hece alınmaktadır; ancak bu heceler rastgele seçilmemektedir. Bu şekilde söz grubu arasında semantik bir bağ kurulur. Her ögenin taşıdığı belirli bir anlam vardır. Kırpma sözlerde ise, söz grubundaki belirleyici anlama sahip olan ögenin ilk hecesi tercih edilmektedir ve böylelikle kırpma sözdeki anlam zeminine işaret edilerek kısaltmanın sağlam bir temele oturması sağlanır.

Kimi alıntı kısaltmalar ise, kaynak dildeki söz gruplarından elde edilerek kısaltma şekliyle Türkiye Türkçesinde yer alarak günlük dilde Türkçe telaffuzla kullanılmaktadır:

- ATM < **A**utomatic **T**eller **M**achine
pvc < **P**oli **V**inil **C**lorür

Bu tür sözlerin kısaltma özelliğinde oldukları, konuşurlar tarafından hissedilmemektedir.

⁶ Çok yeni olan bu kısaltma biçimi, arama motorlarında “sokö cinsi” arama ifadesiyle 8.830 kez geçmiştir (www.google.com Erişim Tarihi 20.11.2017).

Son dönemde Genel Ağ üzerindeki çeşitli resmi sitelerin adları konusunda da kısaltmalara başvurulmaktadır. Bu tür adlandırmalar hem ilk seslerden meydana getirilmekte hem de kırpma söz biçiminde oluşturulmaktadır.

EBYS < **E**lektronik **B**ilgi **Y**önetim **S**istemi

KAYSİS < **K**Amu **Y**önetim Bilgi **S**iStemi

İYEM < **İ**mza **Y**Etkilileri **M**odülü

Sonuç

1. Kısaltmalar yazı kaynaklıdır. Yazının kısaltılması amacıyla başlayan süreç, kullanımın yaygınlaşması neticesinde söze de taşınmıştır.

2. İlk seslerin alınması yoluyla elde edilen kısaltmalar en az çaba ilkesine dayanmaktadır. Bu anlamda genel olarak seslerin veya hecelerin en fazla % 50'sinin tasarruf edildiği görülmektedir.

3. Kırpma sözcükler şeklinde oluşturulan kısaltma sözcüklerin genel olarak iki heceli biçimlerde olduğu anlaşılmaktadır. Akrostiş biçimde oluşan kısaltma sözcüklerin ise akrostiş meydana getiren sözcüklerin sayısı kadar hece oluşturduğu söylenebilir. Bu da yaklaşık dört heceli bir yapı şeklindedir.

4. 'Kısaltmalar' bilgisi, dil bilimi terminolojisinde bir madde başı olarak değerlendirilmelidir. Alt başlıklarda ise, 'ilk sestem meydana gelen kısaltmalar'⁷, 'kırpma sözcükler' ya da 'harmanlanmış sözcükler', 'alıntı kısaltmalar' olmak üzere yapı ve kaynaklarına göre tasnif edilmelidir.

5. Verilen örneklerden bazılarının kısaltma özelliğinin üzerine çıkararak müstakil bir söz olarak algılandığı ve bu şekilde kullanıldığı anlaşılmaktadır (AVM, TOMA vb.). Bu tür sözcüklerin kısaltma dizinlerinden çıkarılarak sözlük içerisinde bir madde başı olarak belirtilmesi gerektiği düşünülmektedir. Çünkü söz gruplarının belirli ses ve hecelerden elde edilen bu şekiller, kendilerini doğuran söz gruplarından fonetik bir sembolizasyon ve kalıplaşma ile müstakil kelimeler şeklinde kullanılmaktadır. Bu tür kısaltmaların sözlüğe ait olmaları ve zamanla müstakil olarak kullanılmaları sebebiyle söz konusu kelimelerin yazımı da düzenlenmelidir. Söz konusu kelimelerdeki her harfin büyük karakterlerle işaretlenme ihtiyacı ise ortadan kalkmalıdır.

6. Ayrıca, kısaltma biçiminden çıkararak artık söz vasfı kazanan ve bütün biçimiyle ilgisi hissedilmeyen şekillerin sözlüklerde yer almaması, Türkçedeki güncel söz varlığının sözlüklere yansımaması anlamına gelmektedir ve yabancı öğrencilerin, okurların önünde Türkçe metinlerdeki bu tür sözcükleri anlamak konusunda bir güçlük yaratmaktadır.

7. Kısaltmalar, dilin fonetik kurallarına uygun biçimde yeni sözcükler şeklinde meydana getirilmeye çalışılmaktadır. Türkçenin ses uyumu kısaltmaların oluşmasında önemli bir etkidir. Böylelikle söz konusu kısaltma, daha hızlı ve kolay kabul edilecektir (*ohal, tömer, belgeç, iyem* gibi).

8. Rusçadaki örneklerde olduğu gibi Türkçede de kimi kısaltma veya kırpma sözcüklerle dil oyunları yapılmaktadır. Örneğin, *ohal* kısaltması, 'o hâlde' zarfı ile tevriyeli olarak kullanılarak dil oyunu oluşturulmaktadır. Bu dil oyunlarının kimi zümrelerdeki kavram kısaltmaları üzerinde daha fazla olduğu görülür. Mesela; (*tez izleme komitesi* >) *tik* kısaltması, lisans üstü düzeydeki öğrenci zümresi için Türkçe sözlükte verilen ve "1.

⁷ Yurt dışındaki dil bilim çalışmalarında bu tür kısaltmalar için *akrostiş* ifadesi de kullanılmaktadır.

Herhangi bir kas kümesinin irade dışı hareketi. 2. Alışkanlıkla sık sık tekrarlanan gülünç, sıkıcı söz, el, kol, yüz hareketi veya bir davranış biçimi” anlamlarını taşıyan *tik* sözüne telmihle kullanılmaktadır.

9. Özellikle askerî sahada daha çok kullanılan kısaltmalar, günümüzde daha farklı alanlarda da görülmeye başlamıştır.

10. Sadece yazı odaklı kısaltmalar (kurum adları vb.) dışarda tutulmak kaydıyla konuşma diline taşınan kısaltma şekilleri, yalnızca sözlük yazımı yönüyle ele alınmamalı; söz yapımı altında da ayrıca değerlendirilmelidir.

Kaynaklar

- Aksoy Ö. A. (2007), *Ana Yazım Kılavuzu*, Epsilon Yayıncılık, İstanbul.
- Cannon Garland, *Abbreviations and Acronyms in English Word Formation*, American Speech, Vol. 64, No 2 (Summer), Duke University Press, s. 99-127.
- Ekiyor C. (2008), *Türkiye Türkçesinde Kısaltma Sorunu*, VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı 20-25 Ekim, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Karaağaç G. (2013), *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara.
- Korkmaz Z. (2007), *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara.
- Oxford Dictionary, 11 Ağustos 2016 tarihinde <http://www.oxforddictionaries.com> adresinden erişildi.
- Özön N. (1999), *Temel Yazım Kılavuzu*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Püsküllüoğlu A. (2004), *Yazım Kılavuzu*, AkraDaş Yayınevi, Ankara.
- Steheeva A. V. (2008), *Abbreviatsiya: Slovoizvodstvo i slovotvorçestvo (na materiale russkogo yazıka kontsa XX - načala XXI veka)*, Avtoreferat, Yujnıy Federalnıy Universitet, Rostov-na-Donu.
- Svetliçnaya N. O. (2008), *Lingvopragmatičeskie svoystva abreviatsii i dezabreviatsii v sovremnom russkom yazıke*, Filologičeskie nauki. Voprosı teorii i praktiki, No 1(1), Ç. II, 121-126.